

REGIONÁLNE DISPARITY TRHU PRÁCE V BANSKOBYSSTRICKOM KRAJI

KATARÍNA LIPTÁKOVÁ¹

Labour Market Disparities in the Banská Bystrica Region

Abstract: *The paper deals with regional disparities on the labor market in the selected . The aim of the thesis is based on theoretical knowledge to analyze the most important labor market disparities of region in the period from 2004 to 2016. Subject of the examination are regional labor market problems and researched objects are 13 districts of Banská Bystrica region. The first part provides an analysis of theoretical resources for regional unemployment, presents the current regional labor market problems, introduces regional disparities, their causes and indicators to measure them. The second chapter describes the object of research, analysis labor market indicators in the period of monitoring and using methods of Gini coefficient to determine the size of disparities between districts based on past development. The third part divides 13 districts into for groups based on collectively cluster analysis and recommends possibly solutions in researched districts to reduce disparities between them with an emphasis on differences in the labor market.*

The paper uses descriptive statistics, method of analysis and synthesis, deduction, induction, scientific abstraction, comparison and other statistical methods. It draws on secondary sources from the Statistical Office of the Slovak Republic and the Central Office of Labor, Social Affairs and Family.

Keywords: *Labor market, Region, Regional labor market problems, Regional disparities*

JEL Classification: E 6

Úvod

Slovenská ekonomika prechádza procesom reštrukturalizácie, ktorý ovplyvňuje najmä zamestnanosť. Pokles zamestnanosti v súvislosti s prechodom na trhové hospodárstvo vyvoláva krízu v regiónoch, medzi ktorými dochádza k výrazným rozdielom. Reštrukturalizácia ovplyvňuje negatívne trh práce najmä v regiónoch, kde v minulosti prosperovali odvetvia primárneho sektora. Takýmto územím je aj Banskobystrický kraj a jeho okresy. Regionál-

¹ Ass. prof. Ing. Katarína Liptáková, PhD., Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovak Republic, e-mail: katarina.liptakova@umb.sk

ne trhy práce po vstupe Slovenska do Európskej únie sú výrazne postihnuté nadpriemernou vysokou dlhodobou nezamestnanosťou, čo bolo vyvolané štrukturálnymi zmenami [15]. Pretrvávajúce regionálne problémy sa prehľbujú, čo podmieňuje zaostávajúci sociálno-ekonomický vývoj regiónov.

Príspevok sa zaoberá regionálnymi disparitami trhu práce vo vybranom kraji na Slovensku. Cieľom je na základe teoretických poznatkov analyzovať najvýraznejšie disparity trhu práce Banskobystrického samosprávneho kraja za obdobie rokov 2004 až 2016. Predmetom skúmania sú regionálne disparity trhu práce a skúmaným objektom je trinásť okresov Banskobystrického kraja. Prvá časť prináša analýzu teoretických východísk problematiky regionálnej nezamestnanosti, prezentuje súčasné regionálne problémy trhu práce, uvádza regionálne disparity, ich príčiny a ukazovatele na ich meranie. Druhá časť charakterizuje objekt skúmania, analyzuje indikátory trhu práce v sledovanom období a s využitím metód Giniho koeficientu určuje veľkosť disparít medzi okresmi na základe minulého vývoja. Tretia časť zaraďuje skúmané okresy do štyroch skupín na základe zhlukovej analýzy s dôrazom na analyzované rozdiely trhu práce.

Výskumnou otázkou, ktorou sme sa zaoberali, bolo zisťovanie, či sa regionálne disparity sledované pomocou vybraných ukazovateľov trhu práce medzi skúmanými okresmi v sledovanom období zväčšovali alebo znižovali.

V príspevku je využitá deskriptívna štatistika, metóda analýzy a syntézy, dedukcia, indukcia, vedecká abstrakcia, komparácia a ďalšie štatistické metódy. Sekundárne zdroje čerpá zo Štatistického úradu Slovenskej republiky a z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Teoretické východiská skúmanej problematiky

Trh práce je interdisciplinárnym predmetom skúmania, pretože „v sebe spája prvky ekonomického, právneho, sociálneho a kultúrneho systému spoločnosti“ [17]. Je definovaný ako mechanizmus, pomocou ktorého sa prerozdeľuje práca a odmena za ňu v určitom pomere [37]. K. Fuchs [6] popisuje podobné vymedzenie trhu práce. Považuje ho za mechanizmus medzi procesom výroby (ponuka) a procesom spotreby (dopyt). Podľa E. Rievajovej a kol. [28] je trh práce trhom v priestore, kde nastáva interakcia medzi dopytom po práci a ponukou práce. Zahŕňa súbor rozličných pracovných vzťahov a osôb, ktoré sú do nich zapojené. Podľa E. Gregovej [8] „určovanie podmienok výmeny práce za peniaze a sám proces výmeny sú v centre činnosti trhu práce, čo ho robí najdôležitejším zo všetkých trhov v súčasnej ekonomike.“ Podstata trhu práce spočíva v slobodnom rozhodovaní jednotlivcov ponúknuť svoju prácu a v slobodnom rozhodovaní firiem ako zamestnávateľov prijať ponuku práce [17]. Trh práce je vnútorne rozmanitý, diferencovaný. Toto konštatovanie môže súvisieť s regionálnou odlišnosťou. Trh práce v porovna-

ní s ostatnými trhmi je prispôsobivejší zmenám voči iným trhom a mobilný. Z územného hľadiska vieme trh práce identifikovať ako trh miestny, regionálny, národný a svetový. Regionálny trh preto, lebo prácu možno realizovať v rámci hraníc nejakého územia. V poslednom rade je trh práce regulovaným trhom buď štátom alebo odbormi, aby neboli ohrození pracujúci a ich sociálna istota bytia [37, 13]. O trhu práce môžeme hovoriť ako o vzácnom, pretože práca človeka je ťažko nahraditeľná; o citlivom trhu práce na sociálne alebo politické vplyvy, pretože pracovnú silu reprezentuje vnímavý človek reagujúci rôznou intenzitou na zmeny.

Nezamestnanosť ako ekonomický a sociálny dôsledok nerovnováhy na trhu práce má svoje kvantitatívne vyjadrenie v absolútnom čísle (počet nezamestnaných) alebo v miere nezamestnanosti (v percentách). Pri zisťovaní nezamestnanosti sledujeme odlišnosti v rámci geografického prostredia, problémy vznikajú v územiach, preto je dôležité vymedziť pojem región. Problematikou regiónov a ich rozvojom, ako aj rozdielmi medzi nimi sa zaoberá množstvo domácich aj zahraničných autorov, napr. M. Buček – Š. Reháč – J. Tvrdoň [3], A. Belajová – M. Fáziková [1], J. Habánik – E. Koišová [9], A. Bezák [2], R. Kožiak [16], E. Výrostová [41], E. Rajčáková [27] a iní. Pojem región sa viaže na priestor a keďže priestor je rôznorodý, tak aj región bude chápaný rôznorodo, z čoho vyplýva nejednotnosť názorov autorov v definovaní regiónu. A. Belajová – M. Fáziková definujú „región ako priestorový podsystem krajiny, ktorý charakterizuje určitá priestorová štruktúra a úroveň ekonomického a sociálneho rozvoja“ [1, s. 66]. Situácia na trhu práce je závislá najmä od potenciálu regiónov, stavu regionálneho hospodárstva, štruktúry pracovných síl v území, resp. od požiadaviek zamestnávateľov na vzdelanie či profesijnú štruktúru obyvateľstva. Obdobie transformácie ekonomiky viedlo k regresívnemu vývoju, ktorý vyšpecifikoval regionálne trhy práce [33]. Regionálne trhy práce sú definované ako regióny, v ktorých existuje územná zhoda medzi dopytom a ponukou práce. Je možné si pod pojmom regionálny trh práce predstaviť „územie, v ktorom sa rozhodujúca väčšina reálnych i potenciálnych tokov za prácou realizuje vo vnútri jeho hraníc a toky smerujúce cez hranice daného územia nie sú významné“ [2, s. 297]. Regionálne trhy práce Slovenska a ich problémy sa stávajú v posledných rokoch predmetom výskumných prác autorov, ako A. Švecová – E. Rajčáková [33], R. Kožiak [16], O. Slobodníková [32], R. Matlovič – K. Matlovičová [21], Š. Samson [29], D. Sloboda [31], M. Workie Tiruneh – M. Štefánik a kol. [42] atď.

Slovensko je krajina, ktorá sa vyznačuje veľkou mierou regionálnych rozdielov. Podľa P. Gajdoša [7] za medziregionálnymi rozdielmi stojí rôznorodosť v oblasti demografie, sociálnej štruktúry, ľudského potenciálu, v miere nezamestnanosti i v migrácii. Rozdiely sa prejavujú najmä v geografických a historických podmienkach, v rozdielnom ekonomickom vývoji či v admi-

nistratívnych a kultúrnych centrách [16]. V súčasnosti má Slovenská republika rozdiely hlavne v ekonomickom a demografickom vývoji, vo vzdelanostnej úrovni a sociálnej oblasti, ktoré súvisia s trhom práce. Štrukturálne zmeny, ale i nízke vzdelanie, zapríčinili diferenciaciu regiónov a vytvorili ekonomicky znevýhodnené regióny s vysokou mierou nezamestnanosti. V týchto regiónoch sa hromadia ekonomické aj sociálne problémy, ako nízka kvalita ľudských zdrojov alebo nedostatočné vybavenie infraštruktúrou [7]. Chudobné regióny disponujú nevýhodnou výrobnou štruktúrou závislou od poľnohospodárstva a ťažobného priemyslu, menej profitujú z priamych zahraničných investícií, majú menej atraktívne podnikateľské prostredie. V. Juríčková [12] považuje vzdelanostnú štruktúru, diskrimináciu na trhu práce a nízku mobilitu pracovnej sily za výrazné problémové črty trhu práce na Slovensku. S tvrdením sa stotožňuje aj OECD [26], podľa ktorého slovenský trh práce má problémy s nízkou mobilitou pracovnej sily, dlhodobou nezamestnanosťou a regionálnymi rozdielmi. M. Lubyová – M. Štefánik a kol. [20] vo svojich výskumoch uvádzajú problémovú vysokú nezamestnanosť mladých ľudí do 25 rokov, dlhodobú nezamestnanosť a nezamestnanosť rómskej menšiny. M. Uramová [38] za zvláštnosti trhu práce Slovenska považuje rozdiely v nezamestnanosti medzi regiónmi, vysokú nezamestnanosť mladých ľudí.

Okrem štrukturálnych zmien, ktoré poznačili ekonomiku regiónov, sú známe aj základné nezhody ako sociálne problémy trhu práce z hľadiska vzdelania. Nesúlad kvalifikačnej zložky je zapríčinený rôznorodým vybavením pracovnej sily s odlišnou vzdelanostnou úrovňou. V regiónoch na trhu práce stále pretrváva odvetvová diferenciacia medzi vzdelanostnou štruktúrou ponuky práce a dopytu po práci [14]. „Dopyt po vysokokvalifikovanej pracovnej sile zatiaľ rastie najmä v regiónoch, ktoré nie sú problémové“ [38, s. 57]. Nižšia úroveň vzdelania pracovnej sily sa vyskytuje v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti a s nižšími mzdami, novovytvorené pracovné miesta často požadujú kvalifikáciu odlišnú od ponúkanej pracovnými silami. M. Hudcovský [11] sa domnieva, že trh práce Slovenska je prekvalifikovaný pre ľahkú dostupnosť vysokoškolského vzdelania. Z tohto dôvodu si väčšina vysokoškolsky kvalifikovaných ľudí nedokáže nájsť zamestnanie na úrovni dosiahnutého vzdelania. Autor tiež konštatuje, že na trhu práce sa nachádza nedostatok profesijných remeselníkov, čo je spôsobené pokračovaním štúdiá na vysokej škole, resp. univerzite.

V súčasnosti sú regionálne disparity (regionálne rozdiely) často používaným pojmom a napriek tomu sú veľmi ťažko definovateľné. Odborníci chápu tento pojem rôznorodo. A. Švecová – E. Rajčáková [33] považujú za rozdiel, resp. disparitu nerovnosť, nepomer rôznych javov či rozdielnosť. R. Matlovič – K. Matlovičová [21, s. 8] chápu regionálne rozdiely ako disparity „v stupni sociálno-ekonomického rozvoja jednotlivých regiónov“. Podľa štúdií OECD

[31, s. 15] „regionálne disparity vyjadrujú mieru odlišnosti prejavu intenzity skúmaného ekonomického javu pozorovaného v rámci regiónov danej krajiny“. Disparity v regiónoch sú následkami, ktoré vyplynuli zo zložitého vývoja daných regiónov. Ide o zhoršovanie stavu sociálno-ekonomickej situácie obyvateľstva [34]. Iní autori chápu regionálne disparity ako výsledok nerovnomerného vývoja regiónov a tým aj nevyužitého potenciálu konkrétneho regiónu. A. Michálek [25, s. 10] ich hodnotí „ako dôsledok výrazného nerovnomerného vplyvu pôsobenia síl trhového mechanizmu“. M. Hučka – A. Kutscherauer – J. Sucháček [10] v disparitách vidia slabé stránky, ktorými sú chýbajúce zdroje a schopnosti. Regionálne rozdiely sú spôsobené určitými faktormi, ktoré vplyvajú na rozvoj regiónov. K základným faktorom možno zaradiť rozvojový potenciál, historickú a geografickú pôsobnosť regionálnych politík alebo kvalitnú dopravnú a sociálnu infraštruktúru. E. Rajčáková [27] uvádza, že regionálne disparity sú spôsobené kvantitou rozličných prírodných zdrojov, úrovňou ich využitia a historickým vývojom v území, ale aj špecifikami v regiónoch. M. Buček – Š. Reháček – J. Tvrdoň [3] konštatujú, že v krajine sa nachádzajú regióny, ktoré sú vzhľadom na svoje rozdielne historické, prírodno-geografické či sociálno-ekonomické podmienky vybavené rôznou infraštruktúrou a kvalitou ľudského potenciálu. Mnoho faktorov určuje mnoho príčin disparít medzi regiónmi, ktoré sú rozdielne, rôznorodé, dokonca aj špecifické v konkrétnom území. K. Liptáková [19] považuje za hlavné príčiny rozdielny prírodný potenciál regiónu, demografickú štruktúru, územno-správne usporiadanie štátu či dostupnosť regiónu. M. Buček – Š. Reháček – J. Tvrdoň zaraďujú „medzi základné príčiny medziregionálnych rozdielov nezamestnanosť, pomalý rast, rozdiely v dôchodkoch, emigráciu obyvateľstva z regiónu a pod.“ [3, s. 121]. Na základe týchto tvrdení je zřejmé, že regionálne disparity vznikajú najmä v ekonomickej a sociálnej oblasti. Podobný názor uvádzajú autori K. Skokan a kol. [30], M. Hučka – A. Kutscherauer – J. Sucháček [10], E. Výrostová [41] a A. Kutscherauer a kol. [18], podľa ktorých regionálne disparity majú povahu ekonomickú, sociálnu a územnú. Ekonomické regionálne disparity predstavujú rozdiely v množstve a kvalite výstupu regiónu. Poukazujú na ekonomickú štruktúru, rozvojový a ľudský potenciál, zaostávajúce regióny disponujú nezamestnanou pracovnou silou a pod.

Problematiku regionálnych disparít je možné vyjadriť kvantitatívne, a na to sú potrebné znalosti a orientácia v množstve rôznych metód a spôsobov ich merania. Rôzne metódy hodnotenia, resp. merania regionálnych disparít prezentujú A. Michálek [23], R. Kožiak [16], E. Výrostová [41], A. Kutscherauer a kol. [18], A. Michálek – P. Podolák a kol. [25], D. Švihlová a kol. [34], A. Belajová – M. Fáziková [1] a iní. E. Výrostová [41] rozlišuje dva typy metód porovnávania regiónov na základe rozdielov, a to priame a nepriame. Priame alebo jednokriteriálne metódy sa používajú pri meraní ekonomickej úrovne

regiónu a vychádzajú zo súhrnných ukazovateľov. K najviac používaným metódam v oblasti trhu práce patrí Giniho koeficient alebo Theilov index, variačné rozpätie, smerodajná odchýlka či variačný koeficient. Nepriame metódy nazývané ako viackriteriálne hodnotia úroveň regiónu pomocou sústavy viacerých ukazovateľov. Výber ukazovateľov závisí od hĺbky výskumu, dostupnosti štatistických dát. Nepriame metódy umožňujú porovnávať rôznorodé veličiny, výstupom je súhrnný pohľad. Medzi viackriteriálne metódy zaraďujeme bodovaciu metódu, metódu vzdialenosti od fiktívneho objektu a viacrozmerné štatistické metódy, ku ktorým patrí zhluková analýza.

Pri meraní a porovnávaní regionálnych disparít je dôležitý výber indikátorov, pomocou ktorých hodnotíme úroveň a rozdiely regiónov [31]. Existuje množstvo skupín ukazovateľov. A. Michálek [24] a D. Sloboda [31] ich rozdelili na ekonomické a sociálne. A. Švecová – E. Rajčáková [33] ich uvádzajú spolu ako ekonomicko-sociálne ukazovatele úrovne regiónu. E. Výrostová [41] a D. Sloboda [31] do tejto skupiny zaraďujú indikátory, ako miera zamestnanosti, miera nezamestnanosti, miera dlhodobej nezamestnanosti, počet nezamestnaných, priemerná nominálna mesačná mzda a miera ekonomickej aktivity. Za dôležitý indikátor v oblasti trhu práce považuje S. Bucher [4] mieru nezamestnanosti a R. Kožiak [16] ukazovateľ počet zamestnaných, resp. nezamestnaných.

Materiál a metodika

V tejto časti venujeme pozornosť analýze disparít trhu práce vo vybranom území v období rokov 2004 – 2016 pomocou údajov získaných z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Zaoberáme sa kvantitatívnou charakteristikou jednotlivých okresov Banskobystrického kraja, vybrané údaje prehľadne sumarizujeme v grafoch. Ďalej analyzujeme vybrané indikátory trhu práce v sledovanom období a aplikujeme metódu Giniho koeficientu na meranie veľkosti regionálnych rozdielov. Na záver trinásť okresov na základe podobných charakteristík zaraďujeme do viacerých skupín, resp. zhlukov. Využívame najmä deskriptívnu štatistiku a kritickú metódu. Pri skúmaní regionálnych problémov trhu práce v okresoch Banskobystrického kraja využívame sekundárne zdroje. Používame údaje zo Štatistického úradu SR datované za rok 2015. V rámci analýzy vybraných indikátorov trhu práce využívame ročné údaje z evidencie na úradoch práce. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny pracujú s metodikou, ktorú určuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zákonom č. 4/2005 Z. z. o službách zamestnanosti. V období rokov 2004 až 2016 analyzujeme vývoj vybraných ukazovateľov v skúmaných okresoch v relatívnom vyjadrení (miera evidovanej nezamestnanosti, miera evidovanej dlhodobej nezamestnanosti, počet uchádzačov o zamestnanie podľa dosiahnutého vzdelania na tisíc ekonomicky aktívnych

obyvateľov) a v absolútnom vyjadrení (priemerná nominálna mesačná mzda). Následne meriame veľkosť regionálnych disparít medzi okresmi pomocou Giniho koeficientu. Spomínaný koeficient popísali a využili vo svojich výskumných prácach D. Sloboda [31], E. Výrostová [41], A. Michálek [23] a iní. Giniho koeficient sa používa, okrem koncentrácie príjmovej rozdielnosti, na meranie nerovností, resp. disparít aj v oblasti trhu práce medzi regiónmi. Jeho hodnota sa pohybuje od 0, t. j. absolútna rovnosť do 1, tzn. absolútnu nerovnosť. V našej práci vychádzame zo vzťahu:

$$G = \frac{1}{2n^2\bar{y}} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|$$

kde n je v našom prípade počet okresov, y_i a y_j sú hodnoty vybraného ukazovateľa za okresy i a j , a \bar{y} je priemerná hodnota daného ukazovateľa [41]. V rámci sledovaného obdobia rokov 2004 – 2016 sú použité údaje za rok 2012, 2013, 2014, 2015 a za rok 2016 predbežné údaje z dôvodu prechodu na nový informačný systém služieb zamestnanosti.

Na základe výsledkov získaných Giniho koeficientom rozdelíme okresy Banskobystrického kraja do štyroch zhlukov. Štatistická viackriteriálna metóda, tzv. zhluková analýza, vytvára niekoľko zhlukov na základe podobnosti v rámci zhluku a diferencovanosti medzi zhlukmi. A. Kaščáková [14, s. 137] definuje zhlukovú analýzu ako „exploračný analytický nástroj, ktorého cieľom je roztriediť odlišné objekty do skupín s maximálnym stupňom asociácie medzi objektmi v tej istej skupine a minimálnym stupňom asociácie medzi objektmi v rôznych skupinách“. Cieľom zhlukovej analýzy je nájsť skupiny dvojíc, ktoré sa navzájom podobajú v rámci vybraných indikátorov. Vznik jednotlivých skupín podobných okresov je znázornený na hierarchickom stromovom diagrame, tzv. dendrograme. Na grafe osi y sú zobrazené skúmané okresy a na osi x variácia koeficientov blízkosti. Rozsah blízkosti, resp. vzdialenosti, tzn. rozdielov vo vybraných indikátoroch medzi okresmi naznačujú spojené čiary na ľavej časti dendrogramu, ktoré sa postupne spoja do jednej skupiny, t. j. zhluku [14]. Spomínaná analýza rozlišuje hierarchické a nehierarchické metódy zhlukovania. Aplikujeme pre nás vhodnejšiu hierarchickú aglomeratívnu metódu podľa určovania vzdialenosti, tzn. Wardovu metódu, pretože súbor dát obsahuje iba 13 objektov, 13 okresov Banskobystrického samosprávneho kraja.

Výsledky

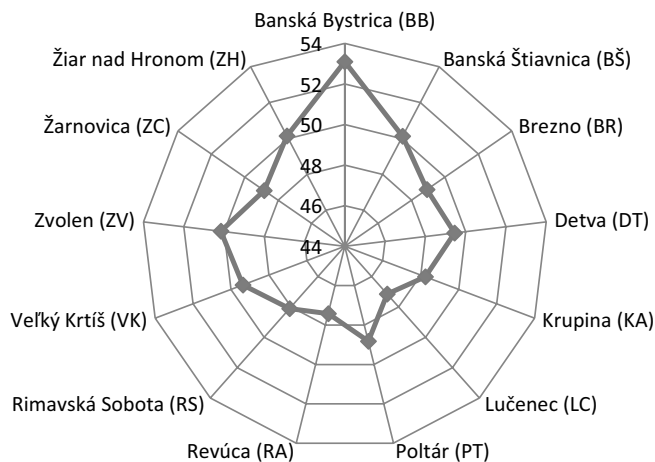
Banskobystrický kraj sa nachádza v južnej časti stredného Slovenska. Rozprestiera sa na rozlohe 9 454 km² a radí sa k najrozľahlejším krajom Slovenskej republiky. Na juhu susedí s Maďarskou republikou, na východe

s Košickým krajom, na severe so Žilinským krajom a Trenčianskym krajom a na západe s Nitrianskym krajom. Z legislatívneho hľadiska podľa zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR je usporiadaný do 13 okresov, v rámci ktorých sa nachádza 491 obcí, 24 miest a 1 vojenský obvod. Viac ako polovica ekonomicky aktívneho obyvateľstva žila v roku 2015 v okresoch Banská Bystrica (53,10 %), Banská Štiavnica, Zvolen a Žiar nad Hronom. Najmenším podielom disponoval okres Lučenec (47,14 %).

Trh práce v Banskobystrickom kraji je charakterizovaný pretrvávajúcim nedostatkom voľných pracovných miest a nadpriemerne vysokou mierou nezamestnanosti, odlevom mladej pracovnej sily do miest a prehľbujúcou sa chudobou marginalizovaných skupín obyvateľov, predovšetkým v južných a východných okresoch kraja. Patrí medzi najzaostalejšie v rámci celej SR. Zahraničné, ale i domáce investície sem v sledovanom období primárne nesmerovali, hoci má podľa nášho názoru vhodnú strategickú geografickú polohu a vysoký potenciál pre regionálny rozvoj. Z hľadiska genézy vývoja zamestnanosti v rokoch 2004 – 2016 v zaostávajúcich častiach kraja prebehli výrazné štrukturálne zmeny v priemysle a v poľnohospodárstve, výsledkom čoho bol zánik starých podnikov zamestnávajúcich väčšie množstvo zamestnancov. Kapacity novovzniknutých podnikateľských subjektov nedokázali absorbovať disponibilný objem pracovnej sily. Tieto zmeny sa výrazne prejavili v náraste počtu uchádzačov o zamestnanie.

Graf č. 1

Podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v skúmaných okresoch BBSK v roku 2015

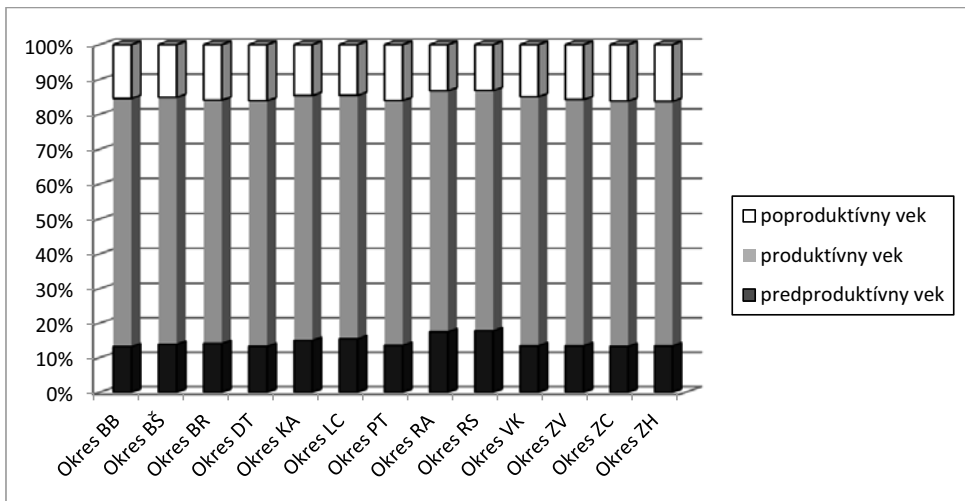

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Vo všetkých skúmaných okresoch BBSK malo v roku 2015 najväčší podiel obyvateľstvo v produktívnom veku od 15 do 64 rokov. Negatívna situácia s najvyšším počtom obyvateľov vo veku 65 a viac rokov bola v okrese Žiar nad Hronom (16,29 %) a najmenej predproduktívneho obyvateľstva do veku 14 rokov bolo v okrese Banská Bystrica (13,14 %).

Graf č. 2

Podiel obyvateľstva podľa vekových skupín v skúmaných okresoch BBSK v roku 2015

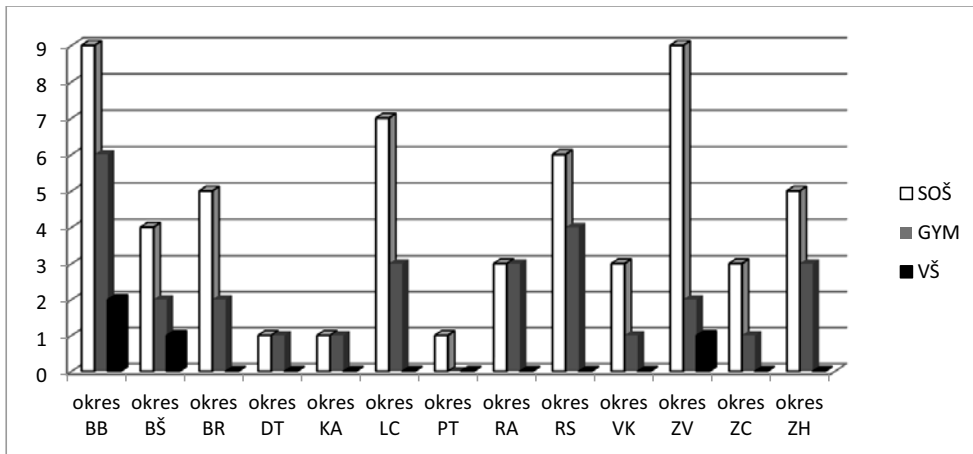

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Vzdelanie výrazne ovplyvňuje pripravenosť pracovnej sily pre trh práce. Školstvo v kraji je reprezentované strednými odbornými školami, gymnáziami a vysokými školami. Z odborov, ktoré v skúmaných okresoch prevládajú, možno spomenúť strojárstvo, technické či stavebné zameranie, potravinárstvo, hotelierstvo aj zdravotníctvo. Na grafe č. 3 je znázornené porovnanie počtu škôl v jednotlivých okresoch. V troch z nich sa nachádzajú aj vysoké školy. V okrese Banská Bystrica má sídlo Univerzita Mateja Bela a Akadémia umení, v okrese Zvolen sídli Technická univerzita a v okrese Banská Štiavnica sa nachádza Hudobná akadémia Jána Albrechta.

Graf č. 3

Porovnanie počtu stredných a vysokých škôl v skúmaných okresoch BBSK v roku 2015

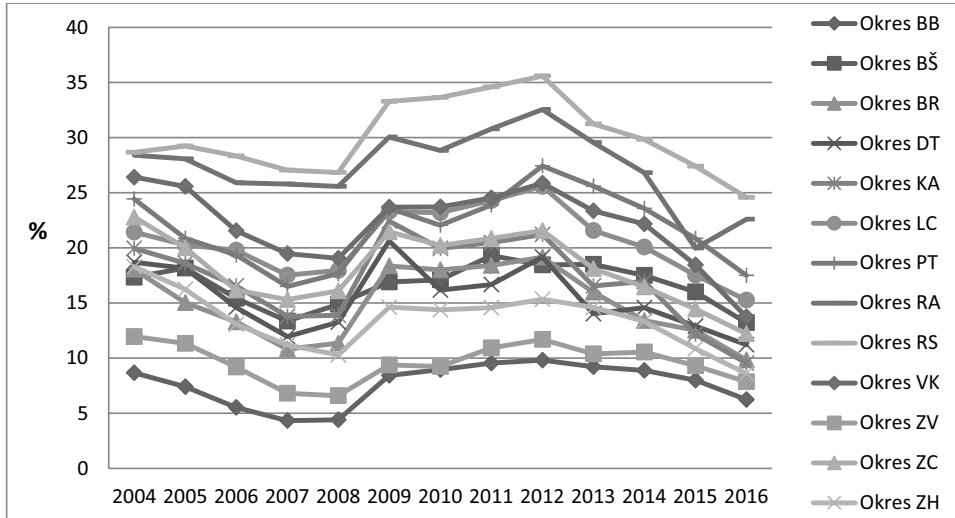

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Ako je zrejmé z grafov, medzi skúmanými okresmi existujú viaceré rozdiely. Pre hlbšiu analýzu disparít na trhu práce sú potrebné konkrétne indikátory a metódy. V období rokov 2004 až 2016 analyzujeme vývoj vybraných indikátorov v relatívnom, aby sme boli schopní merať veľkosť regionálnych disparít medzi okresmi pomocou Giniho koeficientu. Prvým zo sledovaných indikátorov trhu práce je miera evidovanej nezamestnanosti, ktorá vyjadruje percentuálny podiel počtu disponibilných uchádzačov o zamestnanie na počte ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Jej vývoj v jednotlivých okresoch BBSK v sledovanom období je znázornený v grafe č. 4.

Graf č. 4

Vývoj miery evidovanej nezamestnanosti v skúmaných okresoch BBSK v rokoch 2004 –2016

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ÚPSVaR.

Miera evidovanej nezamestnanosti v skúmaných okresoch od vstupu Slovenska do EÚ v roku 2004 mierne klesala. Od roku 2008, keď územie zasiahla hospodárska kríza, daný ukazovateľ stúpala a kulminoval v roku 2012. Od roku 2013 konštatujeme pokles miery evidovanej nezamestnanosti. V sledovanom období najnižšiu mieru evidovanej nezamestnanosti preukazoval okres Banská Bystrica (4,4 %) a najvyššiu hodnotu okres Rimavská Sobota (35,59 %). Pozícia prvých troch okresov pri najnižšej miere evidovanej nezamestnanosti sa zo začiatku po koniec sledovaného obdobia zmenila len v prípade tretieho miesta. Kým v roku 2004 patrila tretia najnižšia úroveň miery evidovanej nezamestnanosti okresu Banská Štiavnica (17,33 %), v roku 2016 okresu Žiar nad Hronom (8,6 %). Nasledujúca tabuľka obsahuje hodnoty Giniho koeficientu pre mieru evidovanej nezamestnanosti v sledovanom období medzi skúmanými okresmi. Hodnoty sa v rokoch 2004 – 2016 pohybovali v rozpätí od 0,15 do 0,22. To znamená, že v rámci miery evidovanej nezamestnanosti existovali medzi okresmi malé, resp. nízke disparity. Väčšie rozdiely boli zaznamenané v roku 2007.

Tab. č. 1

Vývoj disparít v miere evidovanej nezamestnanosti medzi skúmanými okresmi počas sledovaného obdobia

	Rok													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
G	0,15	0,16	0,19	0,22	0,21	0,17	0,18	0,17	0,17	0,18	0,18	0,17	0,20	

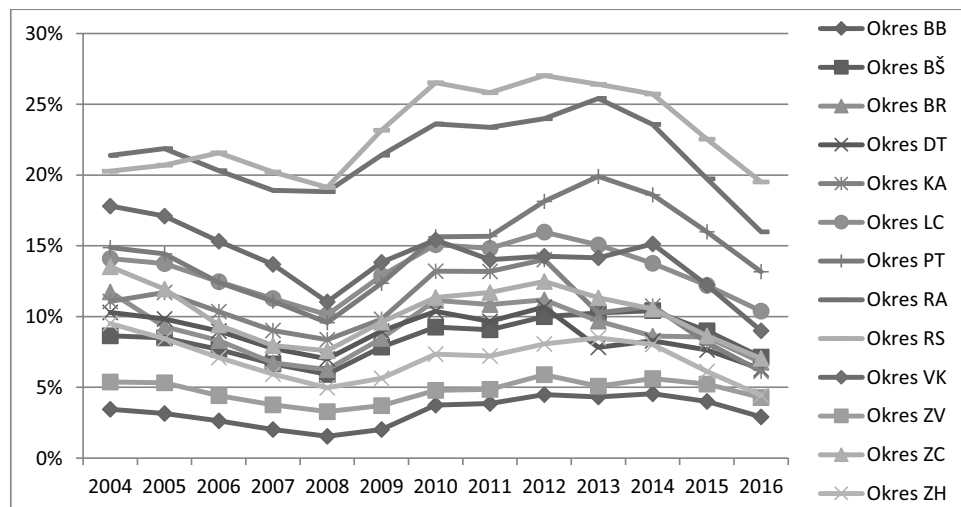
G- Giniho koeficient (0-1)

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ÚPSVaR.

Druhým sledovaným ukazovateľom je miera evidovanej dlhodobej nezamestnanosti, ktorá vyjadruje percentuálny podiel počtu uchádzačov o zamestnanie nad 12 mesiacov na počte ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Na grafe č. 5 je znázornený jej vývoj v skúmaných okresoch v sledovanom období.

Graf č. 5

Vývoj miery evidovanej dlhodobej nezamestnanosti v skúmaných okresoch BBSK v rokoch 2004 – 2016

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ÚPSVaR.

Miera evidovanej dlhodobej nezamestnanosti od roku 2004 klesala. V 2008 nastal nárast, ktorý kulminoval v rokoch 2012 – 2013. Od roku 2013 konštatujeme pokles miery evidovanej dlhodobej nezamestnanosti. V sledovanom období najnižšiu mieru evidovanej dlhodobej nezamestnanosti preukazoval okres Banská Bystrica, t. j. 3,46 % a najvyššiu hodnotu okres Revúca, t. j. 21,39 %. Pozícia prvých troch okresov pri najnižšej miere dlhodobej evidovanej nezamestnanosti sa v roku 2004 a v roku 2016 zmenila len v prípade tretieho miesta. Kým v roku 2004 patrila tretia najnižšia hodnota okresu Banská Štiavnica (8,65 %), v roku 2016 Žiaru nad Hronom (4,44 %). Prvé a druhé miesto si udržali okresy Banská Bystrica a Zvolen. Hodnoty Giniho koeficientu sa v rokoch 2004 – 2016 pohybovali v rozpätí od 0,22 do 0,29. To znamená, že v rámci sledovaného ukazovateľa existovali medzi okresmi väčšie rozdiely ako pri miere evidovanej nezamestnanosti.

Rozdielna vzdelanostná štruktúra patrí k významným problémom trhu práce. Pre komparáciu skúmaných okresov v sledovanom období je vhodnejšie relatívne vyjadrenie počtu uchádzačov o zamestnanie podľa úrovne dosiahnutého vzdelania, t. j. prepočet na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov. Tento indikátor rozdelíme do troch skupín: uchádzači o zamestnanie so základným, stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním. Najnižšie možné vzdelanie predstavuje ukončenie základnej školy. V sledovanom období rokov 2004 – 2016 počet uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov klesal do roku 2008 vo všetkých okresoch, okrem okresu Rimavská Sobota. V tomto okrese počet uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov do roku 2006 rástol a počas sledovaného obdobia dosahoval najhoršie hodnoty. Od roku 2009 v okresoch Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Krupina a Zvolen daný ukazovateľ rástol, v ostatných okresoch klesal. Za rok 2012 neboli dostupné údaje. Od roku 2013 do roku 2014 v rámci skúmaného indikátora sme sledovali mierny pokles v okresoch Lučenec, Poltár, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Žarnovica, v iných sme zaznamenali mierny nárast. Hodnoty Giniho koeficientu sa v rokoch 2004 – 2016 pohybovali od 0,27 do 0,35. V tomto ukazovateli existovali medzi okresmi väčšie disparity.

Pokiaľ ide o počet uchádzačov o zamestnanie so stredoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov, v rokoch 2009 – 2011 bolo stredné školstvo zastupované stupňami vzdelania vyučenie, stredné odborné bez maturity, úplné stredné s maturitou, úplné stredné všeobecné s maturitou a úplné stredné odborné s maturitou. Neskôr nastala legislatívna zmena a v 2013 – 2016 boli stredné školy reprezentované stupňom nižšieho stredného odborného vzdelania, stredného odborného vzdelania, úplného stredného odborného vzdelania a úplného stredného všeobecného vzdelania. Počas rokov 2004 – 2016 počet uchádzačov o zamestnanie so stredoškolským

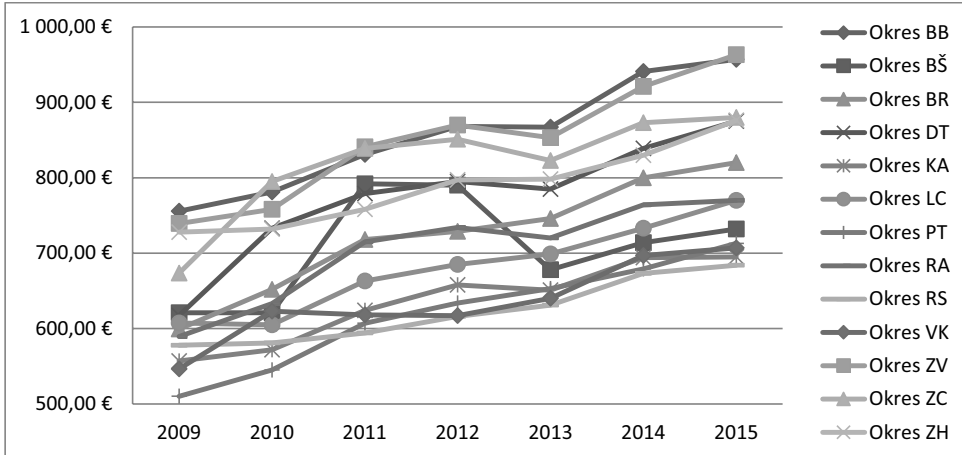
vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov klesal (do roku 2007). V okresoch Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Žiar nad Hronom pokles trval do roku 2008. Následne nastal nárast, ktorý v okresoch Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Lučenec, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen a Žarnovica kulminoval v roku 2011. Za rok 2012 neboli dostupné údaje. Od roku 2013 sledujeme pokles hodnôt sledovaného indikátora. Hodnoty Giniho koeficientu sa v rokoch 2004 – 2016 pohybovali v rozpätí od 0,12 do 0,17. To znamená, že v rámci daného indikátora v sledovanom období existovali medzi okresmi nízke rozdiely v porovnaní s ukazovateľom počet uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov.

Počet uchádzačov o zamestnanie s dosiahnutým vysokoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov počas sledovaného obdobia klesal do roku 2008. Od roku 2009 nastal rapidný nárast daného indikátora do roku 2014 až 2015. V okrese Žarnovica sa rast zastavil až v roku 2016, kedy ukazovateľ dosahoval najvyššiu hodnotu (13,70 %). Na začiatku sledovaného obdobia mal okres Revúca jeho najnižšiu hodnotu (2,48 %). Hodnoty Giniho koeficientu sa pohybovali v rozpätí od 0,10 do 0,19, v rámci uchádzačov o zamestnanie s vysokoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov existovali medzi okresmi BBSK v sledovanom období malé disparity.

V rámci okresov Banskobystrického kraja sledujeme vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca za obdobie od roku 2009 do roku 2015 na grafe č. 6, pretože len v danom časovom období sú dostupné dáta. Konkrétne údaje čerpáme z databáz ŠÚ SR a použité dáta sú za podniky a organizácie s dvoma a viac zamestnancami. Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca počas celého sledovaného obdobia stúpala v okresoch Brezno, Poltár, Rimavská Sobota a Žiar nad Hronom. Okresy Lučenec a Veľký Krtíš zaznamenali pokles iba v začiatkoch sledovaného obdobia. V roku 2012 došlo k miernemu poklesu v okresoch Banská Bystrica, Detva, Krupina, Revúca, Zvolen a Žarnovica, ale následne od roku 2013 mzda znovu rástla. Z grafu je zrejmý rapidný pokles priemernej mesačnej nominálnej mzdy v okrese Banská Štiavnica v rokoch 2011 – 2013.

Graf č. 6

Vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca v skúmaných okresoch BBSK v rokoch 2009 – 2015

Údaje sú k 31.12. bežného roka.

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Najnižšia hodnota priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca bola v roku 2009 v okrese Poltár (510,17 €) a v roku 2015 v okrese Rimavská Sobota (684 €). Pozícia prvých troch okresov pri najvyššej hodnote priemernej nominálnej mesačnej mzdy sa zo začiatku po koniec sledovaného obdobia zmenila. V roku 2009 prvé miesto zastával okres Banská Bystrica, v roku 2015 to bol okres Zvolen. Tretie miesto si za roky 2009 – 2015 vymenili okresy Žiar nad Hronom a Žarnovica. Hodnoty Giniho koeficientu sú znázornené v tabuľke č. 2. Hodnoty Giniho koeficientu sa v rokoch 2009 – 2015 pohybujú v rozpätí od 0,057 do 0,066. To znamená, že v rámci sledovaného ukazovateľa vidieť nepatrné rozdiely.

Tab. č. 2

Vývoj disparít v priemernej nominálnej mesačnej mzde zamestnanca medzi skúmanými okresmi BBSK v rokoch 2009 – 2015

	Rok						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
G	0,059	0,064	0,066	0,065	0,057	0,060	0,061

G- Giniho koeficient (0-1)

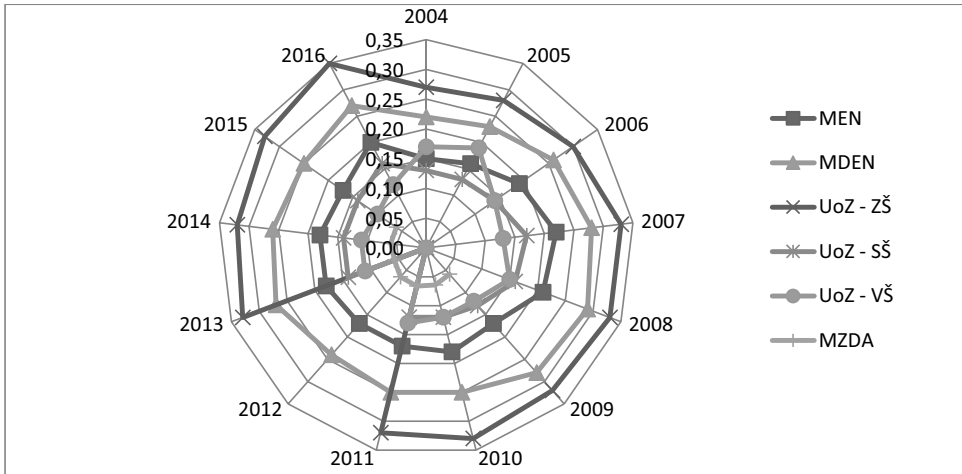
Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ŠÚ SR.

Využitím Giniho koeficientu sme získali hodnoty, ktoré potvrdzujú, že v okresoch Banskobystrického kraja počas sledovaného obdobia existovali značné rozdiely vo vybraných ukazovateľoch trhu práce. Okres Banská Bystrica v miere evidovanej nezamestnanosti počas rokov 2004 – 2016 neprekročil hranicu 10 %. Miera dlhodobej evidovanej nezamestnanosti bola najnižšia v okrese Banská Bystrica a nepresiahla 5 %. V okresoch Rimavská Sobota a Revúca bola výrazne vysoká. Najmenší pokles dosiahol okres Rimavská Sobota (v roku 2016 mala miera evidovanej dlhodobej nezamestnanosti 96,25 % úrovne 2004) a Poltár (88,58 % úrovne 2004). Najvýraznejší pokles v ukazovateli dosiahol Žiar nad Hronom, keď v roku 2016 mal daný indikátor 46,65 % z úrovne roku 2004 a Veľký Krtíš (50,5 % úrovne roku 2004). V prípade počtu uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov bol okres Banská Bystrica opäť najlepším. Najnižšiu hodnotu (8,26 ‰) dosiahol v roku 2016. Najhoršími okresmi počas rokov 2004 – 2016 boli Rimavská Sobota a Revúca, ktorých hodnoty neklesli pod 130 ‰ (až na posledné dva sledované roky). Počet uchádzačov o zamestnanie so stredoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov najväčšiu hodnotu dosahoval do roku 2008 v okrese Veľký Krtíš. Následne ho vystriedal okres Revúca, potom okres Rimavská Sobota. Počet uchádzačov o zamestnanie s vysokoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov bol v prvých sledovaných rokoch nízky, do roku 2016 sa zvýšil. Najvyšší nárast zaznamenal okres Rimavská Sobota (v roku 2016 to bolo 281,2 % úrovne roku 2004).

Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že najvýraznejšie rozdiely medzi okresmi Banskobystrického kraja za obdobie rokov 2004 – 2016 boli v počte uchádzačov o zamestnanie s dosiahnutým základným vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov a v miere dlhodobej evidovanej nezamestnanosti. Rozdiely medzi analyzovanými okresmi v sledovanom období sa nezmenšili, práve naopak, zväčšili sa (graf č. 6). Iba v priemernej nominálnej mesačnej mzde zamestnanca a v počte uchádzačov o zamestnanie s vysokoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov sa počas sledovaného obdobia rozdiely medzi okresmi znižovali.

Graf č. 7

Komparácia hodnôt Giniho koeficientu vybraných ukazovateľov v skúmaných okresoch BBSK v sledovanom období

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov ÚPSVaR a ŠÚ SR.

Uskutočnená analýza a komparácia potvrdili, že výrazné problémy trhu práce sú najmä v južnej a východnej časti kraja, kde bol v minulosti prosperujúci primárny sektor. Regionálne rozdiely v skúmaných okresoch neboli počas sledovaného obdobia vždy vysoké, vývoj disparít mal dve etapy. Do obdobia, keď sa prejavila hospodárska kríza, spomínané rozdiely rástli. Druhá etapa bola reprezentovaná poklesom disparít. Na konci roku 2016 boli rozdiely na trhu práce v okresoch vyššie v štyroch z piatich vybraných ukazovateľov oproti roku 2004.

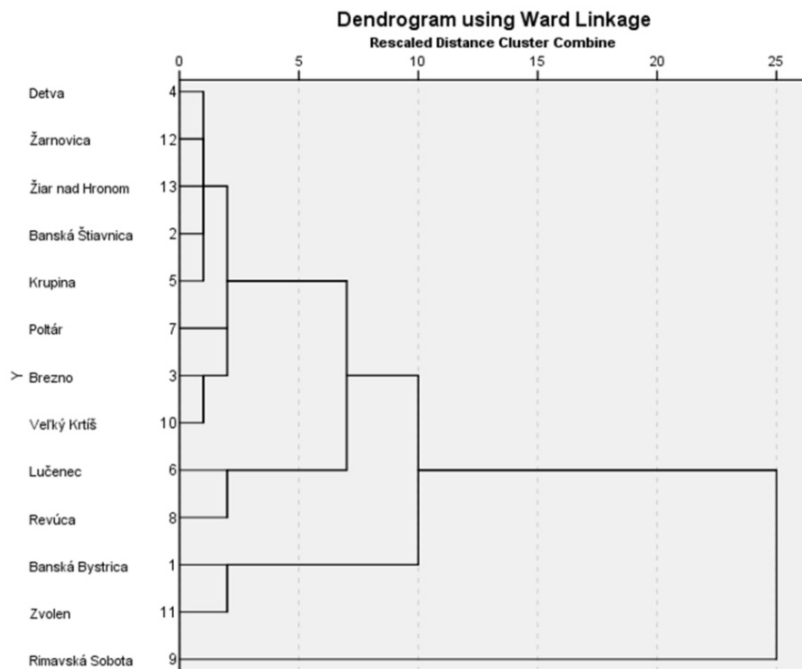
Ako sme uviedli v metodike, zhuková analýza vytvára niekoľko zhlukov na základe podobnosti v rámci zhukov a diferencovanosti medzi zhlukmi. Výber indikátorov pre zhukovú analýzu v skúmaných okresoch sme zvolili zhodne s výberom ukazovateľov použitých v analytickej časti. Ide o mieru evidovanej nezamestnanosti; počet uchádzačov o zamestnanie evidovaných nad 12 mesiacov; počet uchádzačov o zamestnanie s dosiahnutým základným, stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním. V práci aplikujeme Wardovu metódu, pretože použitý súbor dát obsahuje iba 13 objektov.

Z dendrogramu na obrázku č. 1 možno usúdiť, že zhuková analýza Wardovou metódou vytvorila štyri zhluky, resp. klastre k určitému dátumu, k roku 2016. Prvý zhluk predstavujú okresy Banská Bystrica a Zvolen. Druhý zhluk tvoria Detva, Žarnovica, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica, Krupina, Poltár, Brezno a Veľký Krtíš, ktoré sú si najviac podobné v rámci vybraných ukazovateľov. Tretí v poradí vznikol zhluk okresov Revúca a Lučenec. Posledný,

štvrtý zhluk, tvorí samostatne okres Rimavská Sobota, ktorý sa jednoznačne odlišuje od ostatných regiónov a tým zastáva špecifické miesto s najhoršími hodnotami v sledovaných ukazovateľoch trhu práce. V jednotlivých vytvorených zhlukoch je možné dedukovať, že okresy spája podobný problém, resp. problémy, ktoré potrebujú riešenie.

Obr. č. 1

Dendrogram (Wardova metóda)

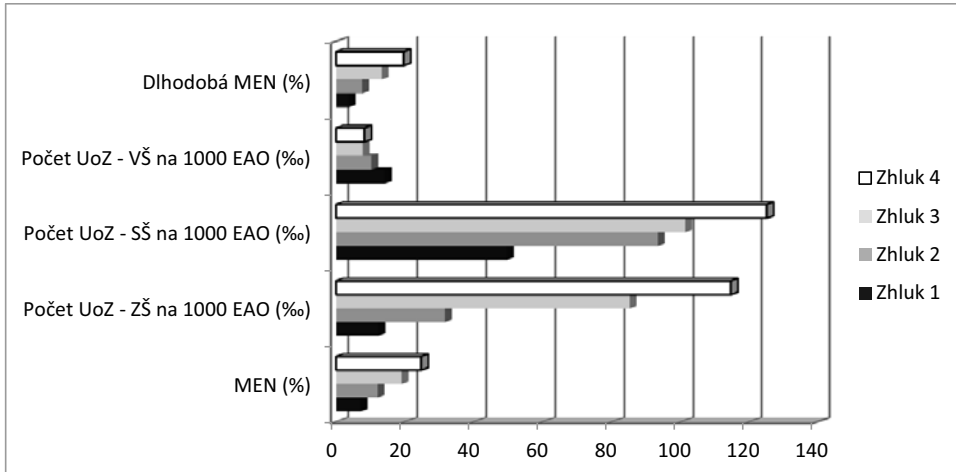

Prameň: výstup z programu SPSS.

Rozdiely medzi skúmanými okresmi BBSK v sledovaných indikátoroch trhu práce sme zhodnotili pomocou zhlukovej analýzy. Na vizuálne porovnanie sledovaných ukazovateľov vo vytvorených zhlukoch uvádzame graf. č. 8.

Graf č. 8

Komparácia hodnôt sledovaných indikátorov trhu práce vo vytvorených zhlukoch BBSK za rok 2016

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov ÚPSVaR a výstupu z programu SPSS.

Vo vybraných indikátoroch trhu práce sa negatívne javil posledný zhluk okresu Rimavská Sobota; potrebuje prioritné riešenia regionálnych problémov trhu práce. Zhluk 1 tvorený okresmi Banská Bystrica a Zvolen je podľa nášho názoru územie s najnižšou prioritou riešenia týchto problémov.

Niektoré návrhy riešenia disparít trhu práce v Banskobystrickom samosprávnom kraji

Prínosom príspevku sú dosiahnuté výsledky merania regionálnych disparít trhu práce medzi okresmi Banskobystrického kraja na základe jednokriteriálnych metód, ich zaradenie do určitých skupín pomocou zhlukovej analýzy. To nám umožní následne formulovať návrhy a odporúčania pre podobné okresy Banskobystrického kraja vo vzťahu k vlastnostiam zhluku. Okresy Banská Bystrica a Zvolen tvoria prvý zhluk a prezentujú sa ako územia s najpriaznivejšími hodnotami analyzovaných ukazovateľov. Pomenujeme ich rozvinutým územím. Sú podľa nášho názoru schopné prispôbovať sa zmenám a lákať investorov do svojho územia. Skupinu týchto okresov charakterizujú nižšie hodnoty v miere evidovanej nezamestnanosti a väčší počet kvalifikovanej pracovnej sily v porovnaní s ostatnými zhlukmi. Odbornosť disponibilnej pracovnej sily zabezpečujú stredné odborné školy odborními automobilového, drevárskeho, technického, stavebného, elektrotechnického či ekonomického zamerania v oblasti dopravy, hotelierstva, zdravotníctva, potravinárskeho priemyslu či informačno-komunikačných technológií. Univerzity vychová-

vajú absolventov s technickým, lesníckym, ekonomickým, pedagogickým či umeleckým zameraním. Okres Banská Bystrica je „lepší“ v miere evidovanej nezamestnanosti, v počte uchádzačov o zamestnanie so základným, stredoškolským a aj vysokoškolským vzdelaním na tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov ako Zvolen. Horšie výsledky v sledovanom období vykazoval v miere dlhodobej evidovanej nezamestnanosti. Pokiaľ ide o externé faktory pôsobiace na trhu práce, z hľadiska dopravnej infraštruktúry je daný zhluk križovatkou v cestnej i železničnej sieti, na jeho území sa nachádza medzinárodné letisko, čo vytvára výhodu voči ostatným okresom. Pozitívne hodnotenie môžeme prisúdiť aj prosperujúcemu hospodárstvu najmä v drevospracujúcom, farmaceutickom priemysle a v strojárskych výrobných zariadeniach.

Početnejší zhluk najpodobnejších regiónov spoločne tvoria okresy Detva, Žarnovica, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica, Krupina, Poltár, Brezno a Veľký Krtíš. Situáciu v tejto skupine môžeme hodnotiť do značnej miery pozitívne, ale s určitými výnimkami. Negatívnou výnimkou v rámci zhluku 2 sú okresy Poltár a Veľký Krtíš. Dedukujeme, že to spôsobuje ich alokácia v južnej chudobnejšej časti kraja. Pozitívne hodnotenie patrí podľa výsledkov analýzy okresu Žiar nad Hronom. Okresy Detva, Žarnovica a Žiar nad Hronom sú si najviac podobné v oblasti trhu práce vo vybraných ukazovateľoch. Banská Štiavnica a Krupina majú na trhu práce podobné regionálne problémy. Podobne je to v okresoch Brezno a Veľký Krtíš. V rámci zhluku existujú regióny, ktoré sú si najmenej podobné, napr. okres Banská Štiavnica je v regionálnych problémoch trhu práce vzdialený okresu Poltár a Brezno. Vytvorenému zhluku 2 môžeme priradiť pomenovanie ako regióny s nedostatočne využitými endogénnymi zdrojmi v sociálno-ekonomickej oblasti, prípadne regióny s upadajúcimi hospodárskymi odvetviami (chemický, sklársky priemysel). Skupina má nedostatočne vybudovanú dopravnú infraštruktúru v južnej časti a podľa nášho názoru nevyužitý potenciál pre cestovný ruch a agroturizmus, zaostáva z dôvodu ekonomickej krízy v minulosti prosperujúceho ťažkého priemyslu a poľnohospodárstva.

Tretím zhlukom vytvoreným na základe vybraných indikátorov trhu práce v roku 2016 bol zhluk okresov Lučenec a Revúca. Disponujú podobnými regionálnymi problémami trhu práce. V rámci komparácie medzi nimi bol vo vybraných ukazovateľoch trhu práce „lepší“ okres Lučenec. Uvedený zhluk môžeme pomenovať ako územie štrukturálne slabých regiónov, resp. znevýhodnených okresov. Tento zhluk okresov bol v minulosti rozvinutým územím, ale v súčasnosti sa pre rýchly technický pokrok nachádza v ekonomickej depresii. Územie bolo charakteristické tradičnými odvetviami (poľnohospodárstvo, remeslá, ťažba nerastných surovín) a pre súčasnú reštrukturalizáciu, na ktorú nestíha reagovať, sa zvýšila nezamestnanosť a úrady práce evidujú množstvo uchádzačov o prácu. Negatívne hodnotíme vysoký počet

uchádzačov o zamestnanie s ukončeným základným vzdelaním, čo môže byť ovplyvnené vyšším podielom rómskeho etnika žijúceho v okrese Revúca (6,06 %). Pre daný zhluk je charakteristická vysoká dlhodobá miera evidovanej nezamestnanosti a nízky počet uchádzačov o zamestnanie s vysokoškolským vzdelaním. Ide o regióny s nízko kvalifikovanou pracovnou silou. Majú potenciál v cestovnom ruchu a tradíciách, dopravná infraštruktúra železničnej siete je vybudovaná, predstavuje hlavné trate spájajúce slovenské mestá Bratislavu a Košice. Transformačný proces v priemyselnej výrobe je veľmi pomalý a pre tento región dôležité poľnohospodárstvo je v úpadku. Trh práce v okresoch Lučenec a Revúca môžu oživiť kvalitní absolventi stredných odborných škôl s technickým, strojárskym a stavebným zameraním. Okrem týchto odborov tam nájdeme školy s ekonomickým, zdravotníckym, pedagogicko-sociálnym zameraním a hotelierstvo.

Okres Rimavská Sobota ako jediný nevytvoril dvojicu či viacpočetnú skupinu v rámci zhlukovej analýzy, pretože sa jednoznačne odlišuje od ostatných. Predstavuje špecifické územie s najnepriaznivejšími hodnotami sledovaných indikátorov trhu práce. Môžeme ho nazvať zaostávajúcim regiónom pre výrazné problémy, ako je vysoká miera evidovanej nezamestnanosti, vysoká dlhodobá evidovaná nezamestnanosť, vysoký počet uchádzačov o zamestnanie so základným vzdelaním, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, vyšší podiel rómskej populácie. Nevyužíva dostatočne vnútorné zdroje a pracovnú silu na ekonomický rozvoj. Pre svoju vzdialenosť od západných trhov, nedostatočnú dopravnú infraštruktúru a nedostatočnú kvalifikáciu zamestnancov je neatraktívny pre investorov. V minulosti bol orientovaný na ťažký chemický priemysel, dnes má priemyselná štruktúra mnohotvárnosť. Stredné odborné školstvo je v území heterogénne orientované na odbory technického, strojárkeho, agropotravinárskeho, ekonomického zamerania a hotelierstva. Pozitívne môžeme hodnotiť potenciál v cestovnom ruchu, ktorý sa nevyužíva pre nízku propagáciu a nedostatočnú materiálno-technickú základňu. Komparatívnou výhodou do budúcnosti by mohol byť vysoký podiel mladých v predproduktívnom veku, ktorí by mohli v budúcnosti získať kvalifikáciu požadovanú trhom práce.

Vo vzťahu k vlastnostiam nami vytvorených zhlukov formulujeme určité návrhy a odporúčania zamerané na riešenie existujúcich problémov trhu práce z pohľadu konvergencie regionálnych disparít. Prioritné riešenie vyžaduje okres Rimavská Sobota. Z nášho pohľadu je dôležitá podpora vzdelávania kvalifikovanej pracovnej sily, podpora vzniku malých a stredných podnikov v odvetviach poľnohospodárstva a tradičných remesiel, rozvoj cestovného ruchu a kvalitná dopravná infraštruktúra. Regionálne problémy trhu práce nie je možné riešiť bez zmien v školskom systéme. Preto odporúčame spoluprácu stredných odborných škôl s miestnymi podnikmi, na základe ktorej by sa

zlepšili učebné osnovy, výučba odborných predmetov by bola z menšej časti realizovaná zo strany podniku a študenti by v ozajstnom pracovnom prostredí získavali prax. Navrhujeme vytvorenie predbežných pracovných zmlúv medzi potenciálnymi zamestnávateľmi a budúcimi absolventmi. Spomínaní aktéri by mali istotu v budúcnosti. Podnik by získal kvalitného zamestnanca a absolvent uplatnenie na trhu práce. Podmienkou by mohla byť dvojročná viazanosť študenta zotrvať v pracovnoprávnom vzťahu po skončení štúdia. Navrhujeme v okrese podporu malých a stredných podnikov zo strany samospráv budovaním podporných inštitúcií. Tvorba klastrov a podnikateľských inkubátorov by zvýšila zamestnanosť v potravinárskom priemysle, v tradičných remeselníckych produktoch a službách spojených s cestovným ruchom a v ťažbe nerastných surovín, ako je mastenec či vápenec. Upravený priestor na podnikanie by mohol realizovať v súčasnosti opustených fabrikách, tzv. brownfieldoch. V rámci výroby tradičných remeselníckych produktov a poskytovania služieb by sme odporúčali väčšiu propagáciu regiónu aj mimo hraníc. Je potrebné zvýšiť informovanosť o verejno-súkromnom partnerstve, tzv. miestnej akčnej skupine Malohont, ktorej členovia vyrábajú výrobky a poskytujú služby pod regionálnou značkou Gemer-Malohont a tým podporujú remeselnícke produkty a služby v regióne. S tradíciami by mohol byť prepojený cestovný ruch, v ktorom by sa vytvorili malé podniky zamerané na miestnu gastronómiu. Odporúčame vypracovanie projektu na modernizáciu jódových kúpeľov Číž. V oblasti kúpeľníctva by sa vytvorili nové pracovné miesta z odvetvia, resp. študijných odborov zdravotníctva a hotelierstva, ktoré by zamestnali absolventov škôl z okresu. Obec Číž by mohla v tomto prípade získať status kúpeľného mesta a nadnárodný význam pre svoju jedinečnosť. Keďže toto územie nemá dostatočne vybudovanú dopravnú infraštruktúru a cesty I., II. a III. triedy sú v dezolátnom stave, je potrebné ich skvalitnenie a urýchlené dobudovanie rýchlostnej cesty R 2. Z pohľadu zníženia počtu uchádzačov o zamestnanie s dosiahnutým základným vzdelaním by bola potrebná realizácia akreditovaných vzdelávacích kurzov či rekvalifikácie podľa požiadaviek podnikov v okrese. Kvôli vysokej miere dlhodobej nezamestnanosti odporúčame zvýšiť informovanosť o možnostiach, ako sa opätovne zapojiť do pracovného života. Pre uchádzačov o zamestnanie, ktorí si nedokážu nájsť pracovné miesto viac ako 12 mesiacov, navrhujeme vytvoriť kurzy, kde by nadobúdali stratené pracovné návyky, príp. vytvoriť sociálny podnik pracovnej integrácie zo strany samosprávy s cieľom zapojiť manuálne pracujúcich bez vyššieho stupňa vzdelania v sektoroch, ako napr. obhospodarovanie lesných pozemkov, verejných priestranstiev a pod.

Riešenie regionálnych problémov trhu práce vyžadujú aj okresy Lučenec a Revúca, resp. vytvorený zhluk 3, čo vyplynulo z negatívneho hodnotenia viacerých ukazovateľov trhu práce. Majú problémy s nízkou kvalifikáciou nezamestnaných a dlhodobou nezamestnanosťou. Navrhujeme využiť na

spoluprácu s firmami stredné odborne školy, hlavne s technickým zameraním. Odporúčame firmám investovať do vzdelávacích pomôcok s technologickým pokrokom pre budúcich absolventov a zároveň svojich budúcich zamestnancov. Pri zvýšení zamestnanosti v okresoch ich zásluhou by bola vhodná spätná finančná podpora zo strany samosprávneho kraja či štátu. Vítané by bolo, keby firmy vytvorili tzv. skúšobný podnik pre študentov, ktorí by neskôr mohli byť ako živnostníci potenciálnymi dodávateľmi, resp. odberateľmi v odvetví, v ktorom sa vyučili. V tomto prípade by bol splnený predpoklad zosúladenia dopytu s ponukou pracovnej sily. Odporúčame zvýšiť informovanosť o možnostiach podnikania aj prostredníctvom vytvoreného virtuálneho e-inkubátora vo Filákovke. Odporúčame zviditeľniť Regionálne poradenské a informačné centrum v Lučenci pre potenciálnych podnikateľov. Pre okres Revúca navrhujeme zriadiť Startup v oblasti tradičných remesiel, keďže na jeho území sa nenachádza podporná inštitúcia v oblasti podnikania. Odporúčame dobudovať infraštruktúru priemyselnému parku v Lučenci a v okrese Revúca vybudovať priemyselný park, resp. využiť tzv. hnedé plochy. Potenciál vidíme vo vidieckom cestovnom ruchu, vo vytvorení ubytovacích a stravovacích zariadení a pracovných miest v oblasti hotelierstva s miestnymi gastronomickými produktmi značky Gemer-Malohont. Prepojenie severnej časti s južnou okresu Revúca a dobudovanie železničnej dopravy by prilákalo investorov. Nízka kvalifikácia nezamestnaných a vysoká dlhodobá nezamestnanosť v tomto zhľuku je rovnakým problémom ako v okrese Rimavská Sobota, preto navrhujeme vytvorenie sociálneho podniku, aby sa pre nich vytvorilo pracovné prostredie a aby získali opäť svoje zručnosti a návyky. Zriadený podnik, napr. v oblasti drevospracujúceho priemyslu, by prijal na manuálnu prácu uchádzačov so základným vzdelaním.

Veľký Krtíš a Poltár spadajú do vytvoreného zhľuku 2 a v rámci jednej skupiny sa vzdiaľujú ostatným okresom, čo podmieňuje negatívny vývoj disparít v budúcnosti. Navrhujeme využiť dostatočný prírodný potenciál územia. Odporúčame samosprávam okresu Veľký Krtíš, aby spolupracovali s firmami, ktoré by mohli zamestnať nízkokvalifikovaných uchádzačov o zamestnanie v oblasti pomocných manuálnych prác vo vinohradníctve alebo pri pestovaní tabaku. Pre vyučených uchádzačov by sa zriadilo centrum poradenstva ako začať podnikáť, napr. ako tradičný farmár, ktorý by mohol byť členom miestnej akčnej skupiny a vyrábať regionálne produkty značky Hont. Okres Poltár svojou juhovýchodnou polohou a úpadkom sklárskeho priemyslu by mal ťažiť z cestovného ruchu. Vedeniu samospráv navrhujeme podnieť občanov, aby v rámci podpory rozvoja cestovného ruchu na vidieku časť svojich príbytkov prevádzkovali ako ubytovanie v súkromí. Odporúčame spoluprácu verejného a súkromného sektora pri projektovaní ekologickejšej ťažby nerastnej suroviny kaolínu, ktorá sa používa hlavne na výrobu porcelánu a keramiky. Navrhujeme revitalizáciu priestoru na podnikanie napr. v starých sklárskych

fabrikách. V okrese Veľký Krtíš odporúčame stavbu obchvatu mesta Modrý Kameň a územie okresu Poltár prepojiť hustejšou cestnou dopravou s okolím.

Záver

Štatistická analýza pomocou Giniho koeficientu potvrdila, že Banskobystrický kraj je územím, kde sa v sledovanom období medzi jednotlivými okresmi prehĺbili rozdiely vo vybraných indikátoroch trhu práce, najmä pokiaľ ide o počet nízko kvalifikovaných uchádzačov o zamestnanie a počet dlhodobo evidovaných. Prebiehajúca reštrukturalizácia priniesla úpadok primárneho sektora v južných a východných okresoch kraja, čo podnietilo prepúšťanie, vysokú nezamestnanosť a sociálno-ekonomické zaostávanie regiónu. Vo vybraných indikátoroch sa negatívne prejavil okres Rimavská Sobota, ktorý podľa nášho názoru vyžaduje prioritné riešenie problémov trhu práce zo strany kompetentných orgánov. Zmiernovanie regionálnych disparít si žiada prepojenie sociálnej a dopravnej infraštruktúry a ekonomickej oblasti. Odporúčame zohľadňovať externé faktory pri riešení regionálnych problémov, vytvárať podmienky na celoživotné vzdelávanie kvalifikovanej pracovnej sily, na podporu vzniku malých a stredných podnikov, na rozvoj cestovného ruchu. Podľa nášho názoru sú súčasné snahy o znižovanie nezamestnanosti v okresoch BBSK pasívnym opatrením, riešenie by malo smerovať k zvyšovaniu zamestnanosti aktívnym spôsobom. Dosiahnuté výsledky merania regionálnych disparít trhu práce medzi okresmi Banskobystrického kraja vo vybranom časovom období na základe jednokriteriálnych metód, ich zaradenie do určitých skupín pomocou zhlukovej analýzy, ako aj konkrétne návrhy pre jednotlivé zhluky môžu poslúžiť samosprávnemu kraju pri zvyšovaní adresnosti doteraz využívaných nástrojov regionálnej politiky zamestnanosti.

Literatúra

- [1] BELAJOVÁ, A. – FÁZIKOVÁ, M. 2005. *Regionálna ekonomika*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2005. 252 s. ISBN 80-8069-513-X.
- [2] BEZÁK, A. 2001. O regionálnych trhoch práce, nových krajoch a tokoch nezamestnaných. In: *Geografický časopis*. Roč. 53, č. 4 [cit. 2016-11-10]. s. 295 – 305. Dostupné na: <http://www.sav.sk/journals/uploads/05131143Bezak.pdf>
- [3] BUČEK, M. – REHÁK, Š. – TVRDOŇ, J. 2010. *Regionálna ekonomika a rozvoj*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 269 s. ISBN 978-80-8078-362-4.
- [4] BUCHER, S. 2014. Regionálne disparity na Slovensku vo svetle socioekonomických ukazovateľov. In: *XVII. mezinárodné kolokvium o regionálnych vedách*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. [cit 2016-12-11]. s. 95-105. ISBN 978-80-210-6840-7. Dostupné na: <https://www.academia>.

- edu/7609618/Region%C3%A1lne_disparity_na_Slovensku_vo_svetle_socioekonomick%C3%BDch_ukazovate%C4%BEov
- [5] BUCHTOVÁ, B. a kol. 2002. *Nezaměstnanost*. Praha: Grada Publishing, 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- [6] FUCHS, K. 2002. Nezaměstnanost v ekonomické teorii. In: *Nezaměstnanost*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 57-74, ISBN 80-247-9006-8.
- [7] GAJDOŠ, P. 2004. Vývojové zmeny sociálno-priestorovej situácie Slovenska s prihliadnutím na prihraničné regióny. In: *Regionálny rozvoj Slovenska v európskych integračných kontextoch*. Bratislava: NK UNESCO-Most, Sociologický ústav SAV, 2004. [cit 2017-02-08]. s. 24 – 35. ISBN 80-85544-37-7. Dostupné na: <http://ar11.library.sk/ar1-umb/sk/csg/?repo=umbrepo&key=37205161395>
- [8] GREGOVÁ, E. 2009. *Mikroekonómia*. Žilina: Žilinská univerzita, 2009. 363 s. ISBN 978-80-554-0077-8.
- [9] HABÁNIK, J. – KOIŠOVÁ, E. 2011. *Regionálna ekonomika a politika*. Bratislava: Sprint dva, 2011. 175 s. ISBN 978-80-89393-55-8.
- [10] HUČKA, M. – KUTSCHERAUER, A. – SUCHÁČEK, J. 2009. Teorie, metodologie a klasifikace regionálních disparit. Ostrava: Ekonomická fakulta TU, 2009. [cit. 2016-12-09]. 94 s. Dostupné na: http://disparity.vsb.cz/vysledky/07_studie_du2.pdf
- [11] HUDCOVSKÝ, M. 2017. Analýza: Na slovenskom trhu práce chýbajú remeselníci. [cit 2017-02-08]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/ekonomika/analiza-trh-prace-prekvalifikovanost-rem/238089-clanok.html>
- [12] JURÍČKOVÁ, V. 2011. Trh práce ako fundamentálna zložka trhovej ekonomiky. In: *Trh práce v Slovenskej republike po jej vstupe do Európskej menovej únie*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, Národohospodárska fakulta EU, 2011. [cit. 2016-12-08], s. 100 – 111. ISBN 9788071441885. Dostupné na: <http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/zbornik%20Trh%20prace%20v%20SR.pdf>
- [13] JUSKO, P. – HALÁSKOVÁ, R. 2012. *Politika zamestnanosti*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2012. 164 s. ISBN 978-80-557-0339-8.
- [14] KAŠČÁKOVÁ, A. 2009. Zhuková analýza. In: *Viacrozmerne štatistické metódy so zameraním na riešenie problémov ekonomickej praxe*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2009. s. 137-162. ISBN 978-80-8083-840-9.
- [15] KOŠTA, J. a kol. 2014. *Aktuálne problémy (ne)zamestnanosti nízkokvalifikovaných pracovných síl*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2014 [cit. 2016-11-07]. 156 s. Dostupné na: http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/287_monografia_jan_kosta_a_kolektiv.pdf
- [16] KOŽIAK, R. 2008. *Zmierňovanie regionálnych disparít prostredníctvom regionálnej politiky*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja

- Bela, 2008. 138 s. ISBN 978-80-8083-573-6.
- [17] KUCHAR, P. 2007. *Trh práce – sociologická analýza*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 184 s. ISBN 978-80-246-1383-3.
- [18] KUTSCHERAUER, A. a kol. 2008. Identifikace, dekompozice a hodnocení regionálních disparit. Ostrava: Ekonomická fakulta TU, 2008. [cit. 2016-12-10], 74 s. Dostupné na: http://disparity.vsb.cz/vysledky/04_studie_du3.pdf
- [19] LIPTÁKOVÁ, K. 2008. Ľudský potenciál ako faktor endogénneho regionálneho rozvoja. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, UMB, 2008. 124 s. ISBN 978-80-8083-601-6.
- [20] LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol. 2015. *Trh práce na Slovensku 2016*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2015. [cit. 2016-12-11]. 241 s. ISBN 978-80-7144-256-1. Dostupné na:
http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/327_monografia-lubyova-stefanik-a-kolektiv-web.pdf
- [21] MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. 2011. Regionálne disparity a ich riešenia na Slovensku v rozličných kontextoch. In: *Folia Geographica*. Prešov: Prešovská univerzita, 2011, č. 18. [cit. 2016-12-09]. s. 8 – 89. ISSN 1336-6157. Dostupné na: <http://www.fhvp.unipo.sk/~matlovicova/vystupy/REGIONALNE%20DISPARITY%20A%20ICH%20RIESENIE%20NA%20SLOVENSKU%20V%20ROZLICNYCH%20KONTEXTTOCH%20-%20Matlovic%20-%20Matlovicova%20-%202011%20opt.pdf>
- [22] METODIKA TRHU PRÁCE. 2014. *Metodické vysvetlivky*. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014. [cit. 2017-01-13]. Dostupné na: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/utlData.htmlBodyWin?uic=80>
- [23] MICHÁLEK, A. 2012. Vybrané metódy merania regionálnych disparit. In: *Geografický časopis*, 2012, roč. 64, č. 3 [cit. 2016-12-10]. s. 219 – 235. Dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/03101247Michalek.pdf>
- [24] MICHÁLEK, A. 2013. Indikátory identifikácie a merania regionálnych disparit. In: *Geografický časopis*, 2013, roč. 65, č. 4 [cit. 2016-12-10]. s. 363 – 381. Dostupné na:
<http://www.sav.sk/journals/uploads/03101237Mich%C3%A1lek.pdf>
- [25] MICHÁLEK, A. – PODOLÁK, P. a kol. 2014. Regionálne a priestorové disparity na Slovensku, ich vývoj v ostatnom desaťročí, súčasný stav a konzekvencie. Bratislava: Geografický ústav SAV, 2014, 212 s. Dostupné na: https://www.sav.sk/journals/uploads/02051156Geog%20Slovaca_28.pdf
- [26] OECD. 2009. Problémom slovenského trhu práce je nízka mobilita a vysoké regionálne rozdiely. [cit. 2016-12-08]. Dostupné na: <http://www.iz.sk/sk/stanoviska/OECD-Problemom-slovenskeho-trhu-prace-je-nizka-mobilita-a-vysoke-regionalne-rozdiely>

- [27] RAJČÁKOVÁ, E. 2009. *Regionálny rozvoj a regionálna politika Európskej únie a Slovenska*. Bratislava: Geografika, 2009. 136 s. ISBN 978-80-89317-09-7.
- [28] RIEVAJOVÁ, E. a kol. 2012. *Trh práce a politika zamestnanosti*. Bratislava: Ekonom, 2012. 268 s. ISBN 978-80-225-3544-1.
- [29] SAMSON, Š. 2010. Rozdiely medzi regiónmi, ich vývoj a možnosti riešenia. In: *National and Regional Economics VIII*. Košice: Ekonomická fakulta TU, 2010. [cit. 2016-12-10]. 13 s. Dostupné na: <http://www3.ekf.tuke.sk/konfera2010/zbornik/files/prispevky/SamsonStefan.pdf>
- [30] SKOKAN, K. a kol. 2008. *Regionální disparity v mezinárodním srovnání*. Ostrava: Ekonomická fakulta TU, 2008, 145 s. Dostupné na: http://disparity.vsb.cz/vysledky/05_studie_du4.pdf
- [31] SLOBODA, D. 2006. *Slovensko a regionálne rozdiely. Teórie, regióny, indikátory, metódy*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, 2006, 49 s. Dostupné na: http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/Slovensko_a_regionalne_rozdiely.pdf
- [32] SLOBODNÍKOVÁ, O. 2010. Analýza vybraných socioekonomických a environmentálnych ukazovateľov v krajoch SR v období 1998 – 2008 v kontexte regionálnych disparít. In: *Geographia Cassoviensis*. Košice: Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 2010. Roč. 4, č. 2. s. 201-205. ISSN 1337-6748. Dostupné na: http://geografia.science.upjs.sk/images/geographia_cassoviensis/articles/GC-2010-4-2/33Slobodnikova_a.pdf
- [33] ŠVECOVÁ, A. – RAJČÁKOVÁ, E. 2014. Regionálne disparity v sociálno-ekonomickej úrovni regiónov Slovenska v rokoch 2001 – 2013. In: *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 257 – 294. ISBN 978-80-223-3725-0. Dostupné na: http://www.regionalnageografia.sk/publikacie/pub/RDS/11_svecova_rajcakova.pdf
- [34] ŠVIHLOVÁ, D. a kol. 2011. *Environmentálna politika a regionálne disparity*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2011. 139 s. ISBN 978-80-557-0322-0.
- [35] ÚPSVAR, 2012. Zamestnávateľské subjekty. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/urady/RA/Zamestnavatelske_subjekty/Zamestnavatelske_subjekty_RA_2012.pdf
- [36] ÚPSVAR, 2015. Analýza a prognóza o vývoji trhu práce. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/urady/VK/analyza_2016/Velky_Krtis_plan_zamestnanosti_2016.pdf
- [37] URAMOVÁ, M. 2004. *Trh práce a jeho nedokonalosti*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, UMB, 2004. 127 s. ISBN 80-8083-011-8.
- [38] URAMOVÁ, M. 2005. *Sociálno-ekonomické súvislosti nezamestnanosti*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, UMB, 2005. 98 s. ISBN 80-8083-057-6.

- [39] URAMOVÁ, M. – PITEKOVÁ, J. – PAĽA, J. 2009. *Makroekonómia II*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta, UMB, 2009. 118 s. ISBN 978-80-8083-728-0.
- [40] URAMOVÁ, M. – LACOVÁ, Ž. – HRONEC, M. 2010. *Makroekonómia I*. Ekonomická fakulta, UMB, 2010. 275 s. ISBN 978-80-557-0043-4.
- [41] VÝROSTOVÁ, E. 2010. *Regionálna ekonomika a rozvoj*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 352 s. ISBN 978-80-8078-361-7.
- [42] WORKIE TIRUNEH, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol. 2014. *Trh práce na Slovensku: Analýzy a prognózy*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2014. [cit 2016-12-11]. 229 s. ISBN 978-80-7144-233-2. Dostupné na: http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/261_monografia-trh-prace-na-slovensku.pdf
- [43] Zákon NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR v znení neskorších predpisov.
- [44] Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- [45] Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov.